

Гнатів О. Б.
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного
права і процесу,
Західноукраїнський національний університет*

ЧАСТКА У СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА ЯК ОБ'ЄКТ ПОДІЛУ МАЙНА ПОДРУЖЖЯ: ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ

У сучасній судовій практиці України залишається дискусійним питання правового режиму частки в статутному капіталі господарського товариства як об'єкта спільної сумісної власності подружжя. Це зумовлено колізією між нормами цивільного, сімейного та господарського законодавства, а також неоднозначним підходом Верховного Суду до способу захисту прав одного з подружжя.

Підставою для аналізу стали останні судові рішення, що набули обговорення серед науковців та практиків даної сфери, а саме постанови Великої Палати Верховного Суду від 29 червня 2021 року в справі № 916/2813/18 і від 10 квітня 2024 року у справі № 760/20948/16 та постанови Верховного Суду від 2 квітня 2025 року у справі № 606/2201/23 і від 30 квітня 2025 року у справі № 607/665/21 та, які продемонстрували відсутність усталеної та однозначної позиції щодо того, чи може частка у статутному капіталі бути об'єктом поділу між подружжям.

Фактична ситуація даної категорії справ є типовою для великої кількості сімейних спорів. Під час шлюбу було створено господарське товариство, яке фактично функціонувало як спільний сімейний бізнес. Один із подружжя був формальним засновником, інший — брав участь у діяльності підприємства, працював у ньому та сприяв його розвитку. Після конфлікту постало питання: чи має другий з подружжя право на частку у статутному капіталі, чи лише на грошову компенсацію.

Проаналізувавши дану категорію судових справ вбачається, що суди першої та апеляційної інстанцій зайняли доволі жорстку позицію. Вони виходять з того, що внесене до статутного капіталу майно переходить у власність юридичної особи, а другий із подружжя може претендувати лише на компенсацію вартості внесеного майна, але не на саму частку в підприємстві.

Натомість Верховний Суд зайняв інший підхід. У результаті ми маємо класичну правову колізію. З одного боку, у справі № 607/665/21 — підхід, за яким корпоративні права є відокремленими від режиму спільної сумісної власності, а поділ можливий лише у вигляді грошової компенсації. З іншого боку, у справі № 606/2201/23 — підхід, який визнає майнову складову частки у статутному капіталі і допускає її поділ як об'єкта спільного майна подружжя.

Суть наукової та практичної проблеми полягає у невизначеності правової природи частки у статутному капіталі. Чи є вона суто корпоративним правом, яке існує лише в межах юридичної особи, чи це також майновий актив, який підпадає під режим спільної сумісної власності?

Виникає розрив у праворозумінні: чи є корпоративні права майном у розумінні сімейного права, чи лише зобов'язальним інтересом?

Через відсутність єдиного ефективного способу захисту судова практика коливається між компенсаційною моделлю (право вимоги) та моделлю реального поділу (виділом частки). Різні підходи судів призводять до непередбачуваності судових рішень, а також різного рівня захисту однакових праводносин та складність захисту прав у подібних спорах.

Вважаємо, що підхід, який визнає майнову складову частки у статутному капіталі і допускає її поділ як об'єкта спільного майна подружжя кореспондується з чинним п. 8.87 Великої Палати Верховного Суду в справі № 916/2813/18 від 29.06.2021 р. (яким статутному капіталу господарського товариства надано правовий статус спільної сумісної власності подружжя). А також вказаний висновок узгоджується з рішенням Конституційного суду України від 19.03.2012 року у справі №1-8/2012.

Судова практика в Україні є непослідовною щодо правової природи частки у статутному капіталі.

Вважаємо, що відсутній висновок Верховного Суду щодо питання застосування норм статті 74 СК України, а відтак статті 60, 61, 65, 69 СК України, статті 178, 186, 369, 372 ЦК України та ч.1 ст. 23 Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» у їх сукупності у справах за позовом, у яких позивач має бажання стати учасником господарського товариства на підставі поділу спільної сумісної власності подружжя шляхом припинення такої власності та набути корпоративного права відповідно до належної та виокремленої частки в статутному капіталі.

У зв'язку з цим вважаю доцільним внесення змін до законодавства.

По-перше, необхідно прямо закріпити у Сімейному кодексі, що частка у статутному капіталі господарського товариства, набута за час шлюбу за спільні кошти, є об'єктом спільної сумісної власності.

По-друге, слід законодавчо визначити спеціальний порядок її поділу, який би враховував баланс між інтересами подружжя та стабільністю корпоративних відносин.

По-третє, потрібно передбачити випадки і чіткий механізм грошової компенсації, коли виділення частки в натурі є неможливим або недоцільним.

Таким чином, на даний ми маємо ситуацію, коли судова практика ще формується, але вже очевидно, що без законодавчого втручання ця проблема залишатиметься джерелом різних підходів і правової невизначеності, а відтак порушене право особи залишається не захищене в обраний нею спосіб.

Тому необхідним є нормативне закріплення правового режиму корпоративної частки та уніфікація способів захисту в таких випадках.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вінтоняк Н. Д. Правовий режим корпоративних прав подружжя: монографія. Київ: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2021. 187 с.
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 10 квітня 2024 року, справа № 760/20948/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118520073>.
3. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 29 червня 2021 року, справа № 916/2813/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/9853189>.
4. Постанова Верховного Суду від 2 квітня 2025 року, справа №

606/2201/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126361805>.

5. Постанова Верховного Суду від 30 квітня 2025 року, справа № 607/665/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127077368>.

6. Простибоженко О. С. Поділ між подружжям частки в статутному капіталі господарського товариства: теоретичні аспекти та практичні виклики. Київський часопис права. 2025. № 2. С. 134–139.

7. Сафончик О. І. Деякі питання поділу корпоративних прав подружжя за законодавством України. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2018. № 1. Т. 1. С. 82.

УДК 347

Деркач В. В.
*магістр права, аспірант кафедри
конституційного, адміністративного та
фінансового права Академії праці,
соціальних відносин і туризму*

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОСОБИ МЕДІАТОРА В УКРАЇНІ

Завантаженість судової системи потребує альтернативних способів вирішення конфліктів правовим шляхом, одним із яких є медіація. Зазначений термін походить від грецького «medos» - нейтральний, незалежний від сторони), а також з латині «mediatio» - посередництво та «mediare» - бути посередником у спорі. Відповідно специфіка медіації втілюється за допомогою нейтральної неупередженої третьої особи – медіатора. В юридичній енциклопедії медіація визначена як один із альтернативних (позасудових) способів вирішення конфліктів, згідно з яким незаінтересований посередник (медіатор) допомагає сторонам досягти шляхом переговорів добровільної та взаємовигідної угоди [1, с.610].

В Україні найчастіше теоретики виокремлюють два підходи до визначення поняття медіації: концептуальний та описовий. Зокрема, концептуальний – передбачає визначення поняття через основні принципи, цілі та завдання примирної процедури за участю посередника. До типових визначень концептуального характеру можна віднести наступне: медіація - це добровільна конфіденційна процедура врегулювання спору, в ході якої нейтральне особа (медіатор) сприяє сторонам у проведенні переговорів з метою укладання взаємовигідної угоди. Концептуальні дефініції медіації носять теоретичний характер і дозволяють отримати уявлення про ідеальну модель розглянутого явища. Описовий підхід наближений до практики [2, с.22].

У словнику-довіднику «Практика медіації» відображено медіацію «метод розв'язання конфліктів або спорів, за допомогою якого дві або більше сторін конфлікту або спору прагнуть у межах юридичного процесу за участю посередника (медіатора) досягти згоди для його розв'язання; добровільний і конфіденційний процес, в якому нейтральна третя особа (медіатор) допомагає